

Solidarity (USA): Den libyska revolutionen och den arabiska våren

[Artikel från den amerikanska socialistiska organisationen Solidaritys webbplats, www.solidarity-us.org, april 2011.]

Den libyska revolutionen började som de flesta revolutionerna i den arabiska världen med protester mot en grym diktator. I mitten av februari blev protesterna stora, i synnerhet i Tripoli.¹ Det som snabbt skiljde Libyen från resten av arabvärlden var hur brutalt diktatorns motangrepp var och de protesterandes svar.

I början av mars hade den demokratiska proteströrelsen förvandlats till ett inbördeskrig. Exakt hur och varför detta hände är fortfarande inte helt klart. Muammar Gaddafi förtryck var dödligare än Assads förtryck i Syrien, eller Salehs förtryck i Jemen.² Demonstranter i flera städer besvarade Gaddafis förtryck genom att skaffa vapen och slå tillbaka. I Benghazi kämpade väpnade demonstranter mot Gaddafis agenter och drev till sist ut dem ur staden.³ Inom kort hade flera större och mindre städer i både östra och västra Libyen befriats.

Beslutet att inleda regionala strider med regimen verkar inte ha tagits av någon. Viktiga avhopp från den libyska militären gjorde det möjligt för rebellerna att behärska de flesta städer i öst. I början av mars hade Gaddafi kuvat de flesta protester som hade haft sitt ursprung i Tripolis underklasskvarter och återerövrade de flesta, om än inte alla, områden i väst. De revolutionära protesterna förvandlades till ett revolutionärt krig, men det finns få bevis för att någon planerade att det skulle ske.

Regionalism? Stamkänslor?

Denna händelseutveckling har fått många kommentatorer, inklusive många inom vänstern, att dra slutsatsen att konflikten i Libyen inte är en revolution utan ett stamkrig eller ett regionalt inbördeskrig. Men dessa analyser grundar sig mindre på fakta än på fördomar om arabvärlden.

Speciellt vänstern bör vara försiktig med att begagna argument om att den nuvarande konflikten återspeglar Libyens uppdelning i stammar. Uppfattningen att araber är mer staminriktade än nationalisterna är trots allt en avgörande del av den orientalistiska mytologin. Den libyska författarinnan Alaa al-Ameri hävdar att Libyens nationalistiska känslor har varit starkare än stam- eller regionala lojaliteter under större delen av 1900- och 2000-talen. Hon förklarar hur Gaddafi utnyttjade sitt sätt att göra politiska utnämningar som en metod för att underblåsa stammotsättningar. Men nu reser sig inte libyer mot rivaliserande stammar utan mot regimen. Vänstermänniskor i väst bör ta hennes vädjan på allvar. "Genom att stämpla oss som 'staminriktade' så avfärdar ni i själva verket uppfattningen att vårt uppror har något med frihet, demokrati eller mänsklig värdighet att göra. Ställer ni inskränkta regionala lojaliteter över dessa värderingar? Jag är övertygad om att ni naturligtvis skulle tillbakavisa en sådan karakterisering. Var hövliga mot oss, som libyer, och bevilja oss samma kännetecken som ni tillskriver er själva."⁴

Argumentet att den libyska revolutionen i grund och botten är en regional kamp är lika tveklöst. När upproret inleddes så spred det sig till många städer i väst, där den mest kända är Misratah [Misurata]. Men ännu den 2 april 2011 har regeringstrupperna ännu inte lyckats återerövra Misratah

1 En video på en av demonstrationerna i Tripoli den 28 februari finns på www.youtube.com.

2 Human Rights Watch (HRW) har dokumenterat antalet oppositionella som har försvunnit under Gaddafi. Se www.hrw.org.

3 Robert F Worth, "On Libya's Revolutionary Road", *New York Times Magazine*, 3 april 2011.

4 Alaa al-Ameri. "The myth of tribal Libya". *Guardian*, 30 mars 2011. Sionistiska ledare har på samma sätt betonat och försökt förvärpa stam-, klan- och religiösa lojaliteter bland palestinierna för att trubba av den palestinska nationalismen. Se Hillel Cohen, *Good Arabs*.

eller Zintan (sydväst om Tripoli). Inte heller har rebellernas politiska krav några regionala drag. Det nationella övergångsrådet kräver ett enat, demokratiskt Libyen med Tripoli som huvudstad.⁵

Vilka är rebellerna?

Denna fråga har debatterats intensivt både i den vanliga pressen och även inom vänstern. Det faktum att det är så svårt att besvara denna fråga någorlunda exakt är bevis på att den nuvarande konflikten har en revolutionär karaktär. Hittills är det ingen enskild person eller grupp som kontrollerar den. I Benghazi finns det nationella övergångsrådet. Det består i huvudsak av krafter från eliten, varav en del nyligen har hoppat av från Gaddafilägret. Deras kontroll verkar begränsad. De förefaller inte leda de militära aktionerna, och de kontrollerar inte ens Benghazi. Det nya stadsrådet i Benghazi fungerar självständigt. Och det är osannolikt att övergångsrådet har något inflytande över revolutionärer i Misratah eller Zintan.⁶

Rebellsoldaterna är begränsade till antalet och har främst bestått av otränade frivilliga. Enligt Jon Lee Anderson "har den hårda kärnan av krigare varit *shabab* – de ungdomar vars protester i mitten av februari var det som utlöste upproret." Det finns också många religiösa krigare bland de frivilliga men få tecken på att deras mål är en teokrati. Det går inte att tvinga dessa styrkor att kämpa. De gör det därför att de tror på sin sak, och precis som de flesta av de som protesterar inom hela arabvärlden anser de inte längre att livet under diktatorn är uthärdligt.⁷

Upprorets frivilliga karaktär gör striderna mer kaotiska, och på rebellsidan mer dödliga. Dessa *shabab* visar få tecken på att kunna strida eller hur man använder vapen. Soldaterna verkar störta iväg mot fronten i sina egna fordon nästan helt utan samordning eller säkra flyktvägar. Rapporter i pressen beskriver scener där rebeller avfyrar robotar åt fel håll och låter bli att göra fast granatkastarna i marken innan de avfyrar dem, och gör det på så sätt omöjligt att sikta ordentligt. Övergångsrådet rapporterade den 1 april 2011 att en del rebeller hade skjutit vilt i luften, och på så sätt framkallat ett flygangrepp från NATO som dödade flera rebeller.⁸

Upprorets kaotiska karaktär ger också anledning till hopp. Den libyska revolten har satt massor av demonstranter och frivilliga kämpar i rörelse som inte står under någons kontroll. Till och med de första protesterna i Tripoli verkade ganska spontana, med få identifierbara banderoller eller tydligt planerade marschrutter. Om demonstranterna lyckas så kommer de att ha tilltro till sin egen förmåga att organisera sig och kämpa, och öppna vägen för en mer progressiv politisk utveckling. Om de besegras så kommer dessa förhoppningar att släckas. Även om NATO-länderna utan tvekan kommer att försöka få inflytande över rebellernas politik, så finns det ännu så länge få tecken på att de har lyckats.⁹

Den libyska revolutionens hittillsvarande vaga karaktär borde inte överraska oss. De motsägelsefulla styrkekonstellationerna är typiska för de flesta revolutionära processer. Den egyptiska revolutionen mellan 25 januari och 11 februari samlade olika samhällskrafter, vars enda förenande krav

5 Angående frågan om regionalism, se diskussionen mellan Juan Cole och Vijay Prashad, på www.democracynow.org. *New York Times* har en interaktiv karta som visar hur utbrett upproret i Libyen ursprungligen var i västra delen av landet. Angående det nationella övergångsrådets krav, se Gilbert Achcars senaste artikel på www.zcommunications.org.

6 För en beskrivning av relationerna mellan övergångsrådet och övriga myndigheter, se Worth, *op cit*.

7 Jon Lee Anderson, "Who are the rebels?" *New Yorker*, 4 april 2011. För en mer analytisk beskrivning av rebellerna, se Nicolas Pelham's "Libya in the Balance." *MERIP*, 15 mars 2011.

8 Se www.aljazeera.net. Det finns tecken på att disciplinen har förbättrats under den senaste veckan, se www.yahoo.com.

9 Marwan Bishara, "Libyan Karzai? Chalabi? Forget It", på www.aljazeera.net. Övergångsrådets senaste erbjudande om vapenvila är också intressant i detta avseende. Det kräver att Gaddafi drar tillbaka sina trupper från de centrala delarna av städerna och tillåter fredliga protester. Det föreslår inte någon överenskommelse om att dela på makten. Inte oväntat vägrade Gaddafi. Se Phyllis Bennis artikel på www.aljazeera.net.

förkroppsligades i revolutionens viktigaste paroll: ”folket kräver ett slut på regimen”. Till en början förenade protesterna kapitalister som var frustrerade över den ohejdade korruptionen inom regeringen och ungdomar och akademiker som ville ha ett slut på polisstaten. Hossam el-Hamalawys beskrivning av hur folk klev ur sina Mercedes Benz för att dela ut vatten till demonstranter är talande.¹⁰ Under dessa berusande dagar på Tahrirtorget riktade västmedia uppmärksamheten mot Mohammed el-Baradei och det muslimska brödraskapet. Ändå visade sig ingen av dem kunna kontrollera händelserna. Först under de tre sista dagarna bröt en strejkvåg ut som slutligen tvingade Mubarak att avgå. I efterdyningarna till 11 februari har det uppstått en militärregim under ledning av tidigare Mubarakgeneraler. De har inrättat ett valsystem som gynnar traditionella, mer konservativa partier. På gatorna fortsätter våldet mot kvinnor, liksom det koptiskfientliga våldet.¹¹ Och det som står främst på militärens program verkar vara att avbryta strejker och inleda en kontrarevolution. Men det viktiga är att protesterna och strejkerna fortsätter. Det har bildats oberoende fackföreningar och vänsterorganisationer. Genom att besegra diktatorn har Egyptens revolutionärer öppnat dörren för nya möjligheter. Exakt vart det kommer att leda går inte att förutsäga.

Rebellerna och mänskliga rättigheter

Den 31 mars 2011 publicerade Wolfgang Weber en artikel med titeln ”Libyska rebeller massakrerar svarta afrikaner”. Artikeln stod att läsa på flera webbplatser samtidigt. Som titeln antyder hävdar Weber att rebellstyrkor har varit inblandade i upprepade massakrer på svart afrikaner. Han har inga fotnoter eller andra citat. Han påstår att hans främsta informationskälla är en artikel av den tyske sociologen Gunnar Heinsohn i *Frankfurter Allgemeine Zeitung* från 22 mars 2011. En sökning på tidningens webbplats hittar inte någon sådan artikel, även om flera andra artiklar av Heinsohn om andra ämnen verkligen finns där. Inte heller gav upprepade Googlesökningar bevis på någon sådan artikel av Heinsohn. Och jag har inte hittat några andra hänvisningar till den, vilket är märkligt eftersom *Frankfurter Allgemeine Zeitung* är en världsberömd tidning.¹²

När vi hanterar svåra frågor som denna måste vi vara försiktiga. Vi bör vara tillräckligt öppna för nya intryck för att acceptera fakta som kan utmana våra antaganden. Samtidigt är det oansvarigt att inlåta sig på ryktesspridning. De spridda bitar av tillförlitliga bevis som vi kan pussla ihop ger inte någon vacker bild. Men inte heller bekräftar den de vilda påståenden som lanseras på flera Gaddafivänliga eller rebellfientliga webbplatser.

Liksom många oljediktatorer har Gaddafi varit beroende av gästarbetare som kommit till Libyen för att få arbete. De kommer från östra och södra Asien, Mellanöstern och Nordafrika. AFL-CIO:s solidaritetscentrum beräknar att arbetarna från Afrika söder om Sahara utgör så mycket som en tredjedel av Libyens aktiva arbetsstyrka.¹³ Men bedömningarna varierar. Det är svårt att komma åt exakta demografiska data i en polisstat. Under Gaddafis styre hade gästarbetarna inga juridiska rättigheter och förhindrades till och med från att ansluta sig till de lagligt begränsade fackföreningarna.

Såsom fallet ofta är i länder med många gästarbetare har det periodvis uppstått vågor av våld riktat om immigranterna. Human Rights Watch har följt fall av pöbelvåld mot afrikaner från söder om Sahara i Libyen sedan 2006.¹⁴

Utbrottet av inbördeskrig i slutet av februari fick speciellt förödande konsekvenser för gästarbetarna. Hela städer har övergivits. I många områden har produktionen upphört. HRW rapporterar att

10 “The Egyptian Elite and the Egyptian Revolt: Video Interview with Hossam el-Hamalawy”, på www.jadaliyya.com.

11 Angående våldet mot kopter, se www.copts.com. Nesrine Maliks analys av det komplicerade i kvinnornas roll under den arabiska revolutionen är väl värd att läsa, se www.guardian.co.uk.

12 Webers artikel finns på www.wsws.org.

13 Se www.solidaritycenter-dz.org.

14 Se www.hrw.org.

tusentals immigranter har försökt fly från Libyen sedan konflikten inleddes. De vars hemländer är beredda att skicka hjälpbåtar har haft tur. Många andra har blivit fast i flyktingläger och lever under fruktansvärda förhållanden.

Det har rapporterats att flera arbetare från söder om Afrika har drabbats av mobbvåld i lägren. Hittills har rapporterna inte klargjort vilka mobbarna var eller om de har någon anknytning till rebellorganisationerna. Utifrån det begränsade antalet rapporter går det heller inte att bedöma hur många som dödats.¹⁵

Det finns tecken på att vissa rebelsoldater och myndigheter har gjort sig skyldiga till rasistiska uttalanden och rasistiskt våld. Bland de vittnesmål som givits till Human Rights Watch finns redogörelser för misshandel från rebelsoldaternas sida. Som en reaktion på Gaddafis allmänt kända användning av legoknektar från Tchad och Nigeria,¹⁶ har en del svarta afrikaner i Benghazi arresterats på grundval av falska bevis för samarbete med regimen. Återigen är det svårt att säga hur utbrett det är. De flesta rapporter hänvisar till en enskild händelse i Benghazi som gällde mindre än tio personer. Men det vore med tanke på inbördeskrigets kaos, den i allmänhet primitiva karaktären på revolutionär rättvisa, och den fortfarande utbredda rasistiska trångsyntheten, inte överraskande om det har hänt oftare.

Den 29 mars 2011 gav en artikel i Torontotidningen *Globe and Mail* en del detaljer om de ovan nämnda händelserna. Den angav också att situationen för mänskliga rättigheter hade förbättrats sedan mitten av mars. Övergångsrådet har utsett människorättsaktivisten Mohamed el-Allagi till ny justitieminister och har välkomnat att HRW och Röda korset engagerar sig för att förbättra deras meriter vad gäller mänskliga rättigheter. Huruvida detta är mer PR än verklighet, och om el-Allagi faktiskt kommer att få någonting att säga till om återstår att se.¹⁷

Vi bör ha ett kritiskt och öppet sinnelag om dessa händelser. Det kan vara så att en del rebellstyrkor har varit inblandade i förkastliga angrepp. Och vi ska inte ha några illusioner om att en framgångsrik revolution kommer att göra slut på sådana angrepp, mer än den egyptiska revolutionen har fått slut på det religiösa eller kvinnovåldet. Det vi med säkerhet kan säga är att om Gaddafiregimen segrar så kommer den att återinföra den rasistiska politik som har gjort gästarbetarna till andra klassens medborgare, och har skapat förutsättningarna för rasistiska och etniska konflikter. Om revolutionen lyckas så finns det åtminstone en möjlighet att det uppträder nya politiska krafter som kan tänka sig en annan samhällsordning.

Imperialismen och rebellerna

I mitten av mars hade Gaddafiregimen åter gått på offensiven. Rebellarméerna var underlägsna till antalet och illa utrustade, och de fick dra sig tillbaka från området i centrala Libyen och regeringstrupperna närmade sig Benghazi. Ett massivt kontrarevolutionärt angrepp som skulle kunna betyda nederlag för rebellstyrkorna och en möjlig mänsklig katastrof var överhängande.¹⁸

Vid denna tidpunkt krävde rebellerna i Benghazi högljutt en ”flygförbudszon” för att skydda dem mot Gaddafis flygangrepp. Den 17 mars 2011 införde FN:s säkerhetsråd en hård flygförbudszon under resolution 1973. En dag kommer dokument om alla de vilda diskussioner som måste ha förts i alla stormakternas huvudstäder att sprida ljus över de varierande motiv som fick stormakterna att ingripa. Utanför maktens salar verkar flera motiv sannolika: rädslan för en flod av nordafrikanska flyktingar till södra Europa, en strävan att påverka istället för att stöta bort de arabiska revolutionerna ännu mer, rädsla för att inbördeskriget skulle avbryta oljeflödet från Libyen. Gilbert Achcar

¹⁵ Den 1 mars 2011 hade *International Business Times* ofullständiga informationer, se www.ibtimes.com. Al-Jazeera publicerade också en videorapport om en del av offren för rasistvåldet, se www.youtube.com.

¹⁶ Worth intervjuade en del av dessa legoknektar, *op cit*.

¹⁷ Se www.theglobeandmail.com.

¹⁸ Den 17 mars 2011 varnade HRW för ett omedelbart överhängande hot mot civila, se www.hrw.org.

framkastar att USA och européerna också fruktade att en massaker i Benghazi skulle tvinga dem att införa sanktioner mot Gaddafi och stänga deras tillgång på libysk olja. Men ett vanligt antagande stämmer inte. Imperialismakterna är inte indragna i detta för att sätta sig i besittning av den libyska oljan. Västföretag har haft lukrativa oljekontrakt i årtal och det fanns inga tecken på att bolagen pressade på för att kasta ut Gaddafi innan revolutionen inleddes.¹⁹

Situationen orsakade en plågsam diskussion inom vänstern. Vänstermänniskor har med rätta varit misstänksamma mot stormakternas motiv, och skeptiska mot att de har något intresse av att gynna en demokratisk revolution i Libyen. Men under den tredje veckan i mars återstod bara alternativet att Gaddafis kontrarevolution skulle segra, eller att denna seger skulle förhindras genom att västmakterna angrep med flyg.²⁰

I ett försök att hitta en utväg ur detta kinkiga problem att stöda revolutionen samtidigt som man gick mot imperialismens intervention föreslog en del vänsterpersoner olika alternativ, varav inget var rimligt. Även om det hade varit önskvärt, så förklarar Achcar att vapenleveranser till rebellerna inte skulle ha löst problemet. Tidsperspektiven var mycket korta. Och luftvärns- och antistridsvagnsvapen kräver träning. För att vara effektiva måste vapen från väst i själva verket åtföljas av instruktörer och rådgivare. Och de skulle ha riktats till de rebeller som stormakterna föredrog. Kort sagt skulle det ha varit en lika imperialistisk intervention.

Den brittiska socialisten Kevin Ovenden²¹ föreslog att vänstern istället för ett militärt ingripande från väst skulle ha krävt en egyptisk intervention. I sitt svar till Achcar hävdar Ovenden att den egyptiska militären, under trycket från de radikala uppfattningarna bland massorna i Kairo, skulle ha kunnat spela en revolutionär roll i Libyen. ”Man behöver bara föreställa sig egyptiska flaggor, av det slag som fladdrade över Tahrirtorget,” skriver Ovenden, ”böljande i Benghazi, snarare än Trikoloren och Union Jack, för att inse vilken skillnad det skulle utgöra.” Det är en vacker bild. Det var också en fantasi. Den egyptiska militären var fullt upptagen med att bromsa den nya självständiga och stridbara arbetarrörelsens tillväxt, och det var osannolikt att den skulle försöka sprida en revolution som den är fast besluten att stoppa. De vänsterkrafter i Egypten som ställde dessa krav var mer än berättigade att göra det. Och de kan ha bidragit till den politiska skolningen i Egypten. Men det var aldrig någon praktisk lösning av krisen i Benghazi.

Men i detta sammanhang kan det vara värt att nämna ett alternativ som kanske inte hade kunnat minska trycket mot Benghazi, men som kunde varit politiskt användbart. Om Kubas Fidel Castro eller Venezuelas Hugo Chavez hade uttryckt ett direkt stöd till den libyska revolutionen så kunde de ha påverkat den politiska styrkebalansen inom rebellägret och i Mellanöstern. Istället för Frankrike kunde Kuba och Venezuela ha varit de första länderna att erkänna övergångsrådet. Istället för Qatar kunde de ha varit de första att öppna handelsförbindelser. De kunde troligen ha erbjudit vapen och instruktörer, om än inte ha stått till tjänst med en flygförbudszon.

Istället erbjöd de tvetydiga uttalanden. De gick mot västs intervention, stödde diffusa uppfattningar om libyskt självbestämmande, och stödde inte en enda gång den libyska revolutionen. Castro gick igenom Gaddafis påstått progressiva historia och hur han upprepade gånger hade trakasserats av imperialismen. Chavez betvivlade rapporterna om Gaddafis brutalitet.²² Kort sagt gjorde två av de mest framträdande personer som påstår sig vara revolutionärer och socialister klart för de libyska revolutionärerna, och för revolutionärer över hela arabvärlden, att de inte stod på deras sida.²³

19 Se Achcars artikel på www.marxistarkiv.se.

20 *Ibid.*

21 Se Owendens artikel på www.marxistarkiv.se.

22 Ett exempel på Castros uttalanden finns på www.finalcall.com (se även www.marxistarkiv.se). En video med Chavez' ökända ”No me consta...” finns på www.marthacolmenares.com. På samma webbplats finns ett tidigare tal där Chavez jämförde Gaddafi med Simon Bolivar.

23 Även om inte deras uttalande uttryckligen stöder kontrarevolutionen så har de skapat ett intryck i hela Mellanöstern att de gör det. Castro och Chavez har nu haft sex veckor på sig att rätta till detta intryck, men har inte gjort det.

Genom att vägra att stöda den libyska revolutionen har Castro och Chavez gjort ännu mer skada för bilden av socialismen i arabvärlden. Detta är speciellt ödeläggande eftersom Gaddafis upprepade användning av en socialistisk retorik redan har associerat socialismen med tyranni och korruption. Deras verbala ingripande har gjort socialisternas arbete ännu mycket hårdare.

Libyen och den arabiska våren

Hittills har kraven från de protesterande i samtliga arabländer varit begränsade. De vill ha slut på diktaturen och politisk frihet. I Bahrain började protesterna kräva en konstitutionell istället för en absolut monarki. I Syrien krävde de flesta aktivisterna från början bara juridiska reformer, men har nu alltmer krävt ett slut på Assads styre. Det är bara i Egypten som det har uppstått en massrörelse bland arbetarna. Men ännu så länge har ingen betydande del av den rörelsen ställt socialistiska krav.

Det som gör dessa revolutioner så spännande är att folkmassorna befinner sig på gatorna. De skapar i praktiken de demokratiska reformer som de kräver. I den mån de kan tvinga sina samhällen att öppna sig och bryta diktatorernas makt, så skapar de nya möjligheter. I denna miljö lär sig folkmassorna hur mäktiga de egentligen är.

Den libyska revolutionen började i stort sett på samma sätt. Tyvärr har den tagit en militär prägel, vilket gör massprotester svåra. Men alla rapporter tyder på att även rebellmilitären har en massiv underklasskaraktär. Om Gaddafi segrar så kommer det att göra slut på denna rörelses revolutionära möjligheter i Libyen. Det kommer att få ödeläggande konsekvenser för massorna i Libyen och en demoraliserande effekt på demonstranter i hela arabvärlden. Men om Gaddafi skulle störtas så finns det möjligheter för att massrörelserna återuppstår.

(Översättning från engelska, Göran Källqvist.)